

4. Організаційно-правове забезпечення державної регулятивної політики у сфері господарської діяльності / [Я.М. Кашуба, С.Я. Кулина, Т.С. Медведський, О.М. Яйко]. – К.: Паіс, 2007. – 104 с.
5. Орловська Ю.В. Стратегічне управління інвестиціями в регіональний розвиток / Ю.В. Орловська. – К.: Знання України, 2004. – 336 с.
6. Стратегічні напрямки сталого розвитку України / [під ред. Б.М. Данилишина]. – К. 2003. – 262 с.

Рецензент: Корецький М.Х., д.держ.упр., професор.

УДК 354:65.014.1.477

Гура Я.В.,

здобувач Академії муніципального управління

ДЕФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЯК НАСЛІДОК НЕДОСКОНАЛОСТІ ІСНУЮЧИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Обґрунтовано державне регулювання забезпечення розвитку економічних зв'язків між регіонами. Визначено регіональні чинники, що зумовлюють виникнення загроз розвитку економічних зв'язків між регіонами.

Обоснована государственная регуляция обеспечения развития экономических связей между регионами. Определены региональные факторы, которые предопределяют возникновение угроз развития экономических связей между регионами.

The state adjusting of providing of development of economic communications is grounded between regions. Regional factors which predetermine the origin of threats of development of economic communications between regions are certain.

Постановка проблеми. Україна не так давно стала на шлях формування демократичного громадянського суспільства та ринкового господарювання. Проблеми економіки перехідного періоду, подолання кризових явищ вимагають підвищення ролі держави та активізації її діяльності в напрямі формування принципів, визначення стратегічних цілей, економічних реформ, засобів та інструментів саме довгострокової політики. Важливим є не лише визначення загальних принципів та чіткої структури національної і регіональної політики, але і напрямів її реалізації з метою вирішення ключових проблем – зміцнення розвитку економічних зв'язків між регіонами й поглиблення трансформації економіки. Трансформаційні процеси в Україні, здійснення радикальних реформ, на базі яких буде забезпечено розвиток економічних зв'язків між регіонами, передбачають всебічний комплексний розвиток регіонів, раціоналізацію регіональних господарських систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми державного регулювання розвитку регіонів досліджуються

як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Серед зарубіжних науковців слід відмітити праці А. Сміта, І. Фішера, Д. Хікса, У. Шарпа; вітчизняних – О.М. Алімова, М.П. Бутка, М.І. Долішнього, О.О. Єрошкіної, О.М. Іваницької, О.В. Іванченко, В.Ю. Керецман, М.Х. Корецького, Ю.Б. Коротича, О.П. Крайника, М.А. Латиніна та інших.

Постановка завдання:

- обґрунтувати державне регулювання забезпечення розвитку економічних зв'язків між регіонами;
- визначити регіональні чинники, що зумовлюють виникнення загроз розвитку економічних зв'язків між регіонами.

Виклад основного матеріалу.

Як елемент теорії і методології формування структури та функцій регіональних систем можна виділити:

- регіони як об'єкти регіональної політики та суб'єкти країни;
- теорії регіонального розвитку;
- підходи та методи аналізу й прогнозування розвитку територіальних одиниць.

Ці елементи вбирають у себе всі теоретико-методологічні аспекти регіональної політики щодо забезпечення економічної безпеки, покликані пояснювати закономірності та фактори регіонального розвитку, прогнозувати тенденції соціально-економічного зростання регіонів і розбіжності між ними, давати наукове обґрунтування механізмів регулювання міжрайонних зв'язків і регіональних диспропорцій.

Регіон як частина території країни, відмінна від суміжних територій, з певним поєднанням природно-географічних, соціально-економічних, демографічних, національно-культурних, екологічних та інших ознак, характеризується єдністю і цілісністю, комплексністю та певною виробничою спеціалізацією. У регіонах концентруються інтереси держави, вітчизняних і зарубіжних підприємств, організацій. Розвиток регіонів, регіональних господарських систем значною мірою залежить від ефективності механізмів державного регулювання регіональної політики, під якою слід розуміти сукупність заходів, що здійснюються державою у сфері комплексного розвитку регіонів країни відповідно до їх поточних і стратегічних цілей. Ці заходи спрямовуються на стимулювання ефективного розвитку продуктивних сил регіонів, раціональне використання їх ресурсного потенціалу, забезпечення екологічної безпеки, удосконалення територіальної організації суспільства і на цій основі – створення умов для забезпечення розвитку регіонів України і умовах посилення міжрегіональних економічних зв'язків.

Державне регулювання забезпечення розвитку економічних зв'язків між регіонами є органічною складовою механізмів його забезпечення та спрямоване як на забезпечення всебічного розвитку регіонів, так і на збереження територіальної цілісності держави. Здійснення першого напряму відбувається завдяки чіткому розмежуванню повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами

місцевого самоврядування. За умови вдалого, науково обґрунтованого розподілу повноважень підвищується правова відповідальність усіх сторін за вирішення завдань забезпечення розвитку економічних зв'язків між регіонами і комплексного розвитку територій. При здійсненні другого напрямку державного регулювання регіональної політики визначальним є принцип дотримання пріоритетів загальнодержавного значення, органічної єдності комплексного розвитку регіонів і країни в цілому [4, с. 145].

Всебічно обґрунтовані методи та механізми державного регулювання розвитку міжрегіональних економічних зв'язків мають базуватися на врахуванні та оптимальному поєднанні загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів. Причинами й аргументами на користь проведення політики розвитку економічних зв'язків між регіонами є різні рівні розвитку регіонів і наявність специфічних регіональних проблем. Враховуючи масштаби території України, неоднаковий природно-ресурсний потенціал різних регіонів, відмінності у розміщенні їх продуктивних сил, особливості політичних поглядів населення, різницю у рівні зайнятості, потреба у проведенні всебічно обґрунтованої політики розвитку економічних зв'язків між регіонами є очевидною.

До основних причин, що зумовлюють виникнення загроз розвитку економічних зв'язків між регіонами через регіональні чинники, можна визначити:

- наявність у регіонах негативних соціальних наслідків структурної перебудови економіки, якої потребують національні інтереси;
- незабезпечення регіонами виконання заходів у національних програмах, які мають ресурсну підтримку з боку держави;
- відсутність умов та механізмів забезпечення рівних стартових можливостей життєдіяльності населення з урахуванням мінімальних гарантій держави та бюджетної забезпеченості одного мешканця;
- незбалансованість формування та здійснення регіональних програм і цільових державних програм підтримки конкретних регіонів;
- відсутність балансу інтересів у системі «центр-регіон»;
- зростання кількості депресивних регіонів;
- критичний стан малих міст та сіл, шахтарських поселень у районах закриття вугільних шахт та відсутність ефективних заходів щодо їх відродження та підтримки;
- відсутність державної підтримки регіонів, які мають стратегічне значення;
- нечітка визначеність обов'язків, прав, повноважень та відповідальності між центром і регіонами;
- неефективний міжрегіональний розподіл праці, недосконалість механізму використання трудових ресурсів, несформованість регіональних ринків праці.

Розробка механізму державного регулювання розвитку регіонів України в умовах посилення міжрегіональних економічних зв'язків є основою трансформації економіки, яка зумовлена становленням

державності України та розпадом єдиного народногосподарського комплексу СРСР, лібералізацією економічної діяльності, що призвело до необхідності встановлення нових господарських зв'язків як усередині держави, так і за її межами, необхідністю створення національного господарського комплексу на базі ефективного використання наявних ресурсів, переваг територіального розподілу праці та ринкових засад господарювання [5, с. 95].

У перші роки незалежності здебільшого були закладені наукові та правові основи такої політики, які суттєво не змінили реальну ситуацію в державі. Тим часом на фоні прогресуючої економічної кризи між регіонами України продовжували зростати диспропорції не тільки економічного, а й демографічного, соціального, екологічного характеру.

У 90-ті рр. минулого століття окреслилися як загальні, так і специфічні тенденції трансформаційних змін у структурі економіки регіонів України. До загальних належать:

- зменшення обсягів виробництва у реальному секторі економіки, який становить фундамент економічного виробництва, виступає основою створення продукту і доходу. Особливо це стосується галузей матеріального виробництва, зокрема, промисловості, сільського господарства, будівельної індустрії;

- недорозвинутість галузей і виробництв, що є споживачами високих технологій, наукоємного виробництва;

- деформації у процесі відтворення основного капіталу, низька частка його чистого нагромадження, що пов'язане з віковою структурою основних фондів;

- скорочення зайнятості у переважній більшості сфер економічної діяльності, зростання рівня прихованого безробіття;

- зростання частки галузей, які надають послуги: транспорту, зв'язку, житлово-комунального господарства, загальної комерційної діяльності;

- збільшення питомої ваги зайнятих у сільському господарстві, особливо в особистому підсобному, що є захисним засобом створення особистого доходу.

Проте така форма зайнятості призводить до регресу, оскільки в умовах кризи цього сектора здебільшого не набуває товарної форми, а споживається самими ж виробниками та членами їх сімей.

Усе це потребує проведення глибоких наукових досліджень теоретичного і практичного характеру, в розробці механізмів державного регулювання, які забезпечують розвиток регіонів в умовах посилення міжрегіональних економічних зв'язків.

У цих умовах виникає потреба в дослідженні регіональної економічної політики держави й розвитку міжрегіональних економічних зв'язків. На сьогодні особливо дискусійного характеру набуває визначення цілей, завдань, методів реалізації державної регіональної політики, а також ролі держави у вирішенні соціальних і економічних проблем у регіонах в умовах становлення ринкової економіки. В

офіційних документах мало уваги приділяється необхідності врахування специфічних особливостей регіонів, важливості застосування особливих методів регулювання, стимулювання та координації розвитку регіонів України, які враховували б інтереси держави та ринкові перетворення.

Ринкові перетворення без державного втручання і без підтримки регіонів різних типів, без координування та регулювання в інтересах держави призведуть до посилення дезінтеграційних тенденцій, завдадуть шкоди національній безпеці.

Дотримання балансу інтересів у системі «центр-регіон» при одночасній пріоритетності національних інтересів потребує визначеності особливості діяльності держави щодо здійснення своїх повноважень в напрямку розвитку економічних зв'язків між регіонами України. Держава встановлює права, сфери, ресурси, методи роботи регіонів; держава здійснює певні дії щодо конкретних регіонів; держава доручає певну діяльність конкретним регіонам. Виникає певна залежність та взаємозумовленість дій. Так, внутрішня економічна політика держави у колі інших напрямів реалізується і через регіональну економічну політику. Аналогічно загальна соціальна політика держави реалізується через регіональну соціальну політику. Кожний з напрямів регіональної політики може, у свою чергу, диференціюватися на свої складові. Політика регіонів не зобов'язана суворо корелювати з регіональною політикою держави. Регіони можуть мати свої пріоритети, напрями, заходи, зумовлені особливостями їх розвитку. Але обов'язковими для виконання є ті, що виходять із пріоритетних національних інтересів.

Ці підходи і визначають напрями розвитку міжрегіональних економічних зв'язків України в умовах недосконалості існуючих механізмів державного регулювання, які повинні містити:

- пріоритет загальнонаціональних інтересів;
- вирівнювання рівня та стимулювання соціально-економічного розвитку;
- соціальну справедливість, забезпечення усім регіонам однакових умов розвитку;
- забезпечення законності та стабільності у розподілі владних повноважень між центром і регіонами;
- ресурсне забезпечення проведення державної регіональної політики;
- планомірність у проведенні державної регіональної політики;
- створення системи регіонального управління, що відповідає державній регіональній політиці;
- взаємну відповідальність як центральних, так і місцевих органів влади за невиконання рішень центральних органів влади, якщо вони призвели до загострення соціально-економічних проблем регіонів, виникнення або посилення загроз національній безпеці;
- цільову спрямованість державної підтримки розв'язання проблем розвитку регіонів;

- створення ефективного механізму стимулювання розвитку регіонів;
- підвищення ролі прогнозних розробок розвитку регіонів;
- забезпечення узгодженості при формуванні стратегій розвитку регіонів, його цілей з національними інтересами України щодо територіального розвитку, розвиток договірних відносин і укладання угод між центром та регіоном [1, с. 42].

Виходячи з економічного стану України, в державній регіональній політиці повинні враховуватись напрямки розвитку міжрегіональних економічних зв'язків України, формування яких зумовлено регіонами. Відповідно до цього у складі державної регіональної політики необхідно враховувати такі напрями:

- відновлення обсягів вітчизняного виробництва у всіх регіонах держави з удосконаленням структури вітчизняного виробництва;
- збереження, ефективного використання та примноження фінансових, матеріальних, природних, трудових, інформаційних ресурсів регіонів;
- розробку та затвердження стандартизованої системи показників регіональної економічної безпеки, впровадження моніторингу регіональної економічної безпеки України в практиці державного та регіонального управління;
- розробку порогових значень показників структури промислового виробництва по регіонах та показників зовнішньоекономічної діяльності України та її регіонів;
- впровадження моніторингу економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності держави з урахуванням регіональних аспектів;
- впровадження системи показників регіональної економічної безпеки та контролю за дотриманням їх граничних значень.

На виконання заходів з реалізації Концепції державної регіональної політики, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України, було розроблено проект Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 р., який прийнято у 2006 р. Але цей документ не враховував для регіонів положення із забезпечення національних інтересів в економічній сфері та запобігання прояву зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці. У ньому не визначено напрямів захисту національних економічних інтересів в умовах міжнародних процесів європейської інтеграції та глобалізації світової економічної системи, а також відсутні положення із забезпечення надійної зовнішньоекономічної безпеки України [3].

Визначають макроекономічні тенденції та динаміку регіональних відмінностей в Україні найважливіші показники, які характеризують стан відповідності національним інтересам. Доцільно при реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України визначити такі показники:

- відношення вартості експорту до ВВП (який свідчить про рівень орієнтації внутрішнього виробництва на зовнішні ринки);
- частку імпорту у внутрішньому споживанні (характеризує

залежність національної економіки від імпорту);

- споживчі витрати на душу населення (цей показник характеризує обсяг внутрішнього ринку);

- витрати на освіту та розвиток науки, їх частку у ВВП.

У грудні 2005 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». Сама ідея стимулювання розвитку регіонів є вагомим важелем зростання ефективності державного регіонального управління. Вона передбачає не вирівнювання рівня розвитку регіонів, тобто підтягування слабких до рівня сильних, а одночасний розвиток усіх регіонів незалежно від рівня їх розвитку. Цей Закон передбачає вирішення найактуальнішої для України проблеми зростання кількості депресивних регіонів [2].

Закон за своєю спрямованістю та змістом є ознакою значного підвищення ефективності державного управління регіональним розвитком. Він орієнтує на адаптацію найкращого міжнародного досвіду в цій сфері, на використання апробованих форм, методів, організаційно-управлінських заходів, які мають позитивні результати в скасуванні значної нерівності в розвитку регіонів. Прагнення України до впровадження ефективних форм взаємодії між центром та регіонами, залучення найкращих світових здобутків у цій сфері знайшли втілення у запровадженні договірних відносин між центральними органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Вперше вони були визначені в Концепції державної регіональної політики і тепер знайшли практичне втілення через формування та реалізацію законодавства про стимулювання розвитку регіонів. У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» положення, що стосуються договірних засад, містяться в окремому розділі про державне стимулювання розвитку регіонів та визначаються ст.4 «Угода щодо регіонального розвитку» та ст.5 «Порядок підготовки та укладання угоди щодо регіонального розвитку».

Угода щодо регіонального розвитку передбачає:

- спільні заходи центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з реалізації в регіоні державної стратегії регіонального розвитку;

- спільні заходи центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з реалізації регіональної стратегії розвитку;

- порядок, обсяг, форми та строки фінансування спільних заходів, визначених сторонами, відповідно до Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

- порядок інформування про реалізацію сторонами угоди щодо регіонального розвитку;

- відповідальність сторін угоди за невиконання або неналежне виконання передбачених нею заходів;

- порядок внесення змін до угоди;

- порядок набрання чинності та строк дії угоди [2].

За згодою сторін угода щодо регіонального розвитку може включати й інші положення.

Типові форми угоди щодо регіонального розвитку затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Умови угоди щодо регіонального розвитку можуть бути змінені за згодою її сторін. Дія угоди щодо регіонального розвитку припиняється у зв'язку із закінченням її строку або за згодою сторін достроково. Дія угоди щодо регіонального розвитку може бути також припинена однією зі сторін у разі систематичного її невиконання або неналежного виконання іншою стороною.

Висновки. Отже, механізми державного управління – це сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів, що базуються на принципах наукової обґрунтованості, об'єктивності, цілісності, узгодженості з використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління (наприклад, процедури проведення контролю, етапи прийняття державно-управлінських рішень, політичне прогнозування, методи державного управління, технології зв'язків з громадськістю). Механізм державного регулювання також визначається як система засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій.

Сучасна державна регіональна політика щодо стимулювання розвитку міжрегіональних економічних зв'язків і розв'язання проблем депресивних територій здійснюється за такими основними напрямками:

- державна підтримка соціально-економічного розвитку окремих територій чи регіонів;
- спеціальні галузеві програми, якими передбачається виділення коштів на підтримку депресивних територій;
- підтримка соціально-економічного розвитку гірських населених пунктів та соціальний захист жителів, що в них проживають;
- щорічне спрямування централізованих капіталовкладень для вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів та державна підтримка окремих територій за рахунок коштів резервного фонду Державного бюджету;
- запровадження спеціального режиму інвестування з метою залучення інвестицій для вирішення соціально-економічних проблем депресивних територій;
- бюджетне вирівнювання.

Використані джерела інформації :

1. Бутко М. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. – 2007. – №6. – С. 36 – 44.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 20.12.2005 № 3235-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 51. - ст.548.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 р. № 1001

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006-%EF>.

4. Управління розвитком регіону: навч. посіб. / Т.Н. Миронова, О.П. Добровольська, А.Ф. Процай, С.Ю. Колодій. – К.: Центр навчальної літератури. - 2006. – 328 с.
5. Черняєв Т.Ю. Фінансове вирівнювання розвитку регіонів в Україні / Т.Ю. Черняєв // Економіка та держава. - 2009. - № 4, квітень. - С. 94-96.

Рецензент: Корецький М.Х., д.держ.упр., професор.

УДК 330.34.014

Кощинець В.В.,

здобувач Академії муніципального управління

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано зарубіжний досвід регулювання регіонального розвитку. Визначено напрями використання позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері.

Проанализирован зарубежный опыт регуляции регионального развития. Определены направления использования позитивного зарубежного опыта в этой сфере.

Foreign experience of adjusting of regional development is analysed. Directions of the use of positive foreign experience are certain in this sphere.

Постановка проблеми. Регіональний економічний розвиток є одним з основних результатів регіональної економічної політики, що формується з урахуванням територіальних переваг та особливостей. При цьому вибір основних елементів регуляторного механізму, що забезпечують економічний розвиток регіону вирішується як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Важливим аспектом є структурування ролі органів державної влади на загальнонаціональному та регіональному рівнях у забезпеченні регіонального економічного розвитку. Дієвість місцевих органів влади, у формуванні сучасної регуляторної політики є вагомим чинником стабільного економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико–методологічні аспекти проблем регіонального економічного розвитку висвітлені у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Питання регуляторної політики в сфері регіонального економічного розвитку досліджувалися українськими науковцями: А. Амоша, Є. Бойко, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Данилишин, Я. Дяченко, В. Кравченко, І. Лукінов, О. Рудченко, І. Чугунов, А. Чухно, М. Чумаченко, а також зарубіжними вченими: Джеймс Д. Гвортні, Річард Л. Страуп, М. Лендьял, Дж. Ханесен, Д. Юлл, Е. Блеклі, П. Фок, Р. Грін, Г. Хаммер.